

NATO před summitem

Jednání *Severoatlantické rady (NAC)* v červnu a prosinci minulého roku potvrdilo hlavní trendy politiky a strategie NATO na prahu 21. století. Severoatlantická aliance v souvislosti s přizpůsobováním se novému bezpečnostnímu prostředí pokračovala v realizaci dalekosáhlých interních změn. Od začátku 90. let byly výrazně zredukovány počty ozbrojených sil, zvýšena jejich akceschopnost a provedena transformace v souladu s **novou strategickou koncepcí NATO** tak, aby umožňovaly mnohem efektivnější nasazení.

V polovině loňského roku přijala Aliance rozhodnutí o dalším pokračování adaptace svých organizačních struktur směrem ke zvýšení efektivnosti, účinnosti a pružnosti ozbrojených sil pro plnění předurčených úkolů. Znamenají především připravenost hájit společné bezpečnostní cíle směřující k budování *evropské bezpečnosti a obranné identity (ESDI)* a byly například demonstrovány v operaci mírových sil OSN pod vedením NATO *Joint Endeavour*, zatím největší a nejsložitější operaci, kterou kdy NATO za účasti partnerských států uskutečnilo a která pomohla přinést mír a stabilitu Bosně a Hercegovině.

Základem fungování Aliance zůstává i nadále princip kolektivní obrany. Rozmanitější a složitější změny než ty, kterým NATO čelilo po dobu prvních čtyřech dekad své existence, znamenaly přijímat efektivní opatření k jejímu zabezpečení a k budování takových ozbrojených sil, struktur a mechanismů, které umožní úspěšně řešit bezpečnostní a obranné otázky.

Pro nás nejvýznamnější je však rozhodnutí NATO o procesu a termínu svého rozšíření a o nezbytnosti zůstat otevřené k přistoupení dalších partnerských zemí.

Další prohlubování partnerství

Po založení *Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC)*, před více než pěti lety, se stal trvalou a neodmyslitelnou součástí evropské bezpečnostní architektury program *Partnerství pro mír (PfP)*, iniciovaný USA v roce 1994. Program, jehož se dnes účastní 26 partnerských států, se setkal v krátké době s nebyvale úspěšným rozvojem vztahů mezi NATO a jednotlivými partnerskými zeměmi i mezi partnerskými zeměmi navzájem. Sehrává neocenitelnou roli v přípravě nových členů v souladu s požadavky, které vstup do Aliance přinese. Zároveň slouží jako prostředek posilující vztahy s partnerskými zeměmi, které nebudou přijaty do Aliance v prvním pořadí nebo do ní vstoupit neusilují. Tímto procesem chce NATO předejít vytváření nových dělicích čar v Evropě a dále zvýšit bezpečnost a stabilitu v euroatlantickém prostoru.

Pracovní program PfP (PWP) zůstal i nadále ústředním programem spolupráce mezi NATO a partnerskými zeměmi. Ze strany Aliance je pro partnery tvořen jako nabídkový, ale umožňuje jim aktivní vstup do společných činností. Program, který tvoří významný rámec podpory spolupráce a porozumění mezi Aliancí a partnery, klade důraz především

na další rozvíjení spolupráce ve vojenských vztazích, zejména v takových oblastech, jako jsou vztahy mezi armádou a veřejností (civil-military relations), zabezpečení obrany, protivzdušná obrana, vývoj bezpečnostní politiky a civilní ochrana. Intenzivnější spolupráce na tomto, ale i ostatních úsecích bude dále posilována, aby se zdůraznil především politicko-vojenský význam celého programu Partnerství. Bezprostřední praktická hodnota Partnerství byla jasně demonstrována během operací v Bosně a Hercegovině, kde vojáci patnácti partnerských států spolupracovali v silách IFOR s dalšími členskými i nečlenskými státy NATO. To mělo značný význam zejména z hlediska získání praktických zkušeností a ověření dosaženého stupně interoperability.

Jedním z klíčových elementů v programu PfP je pokračující proces samodiferencování partnerů z hlediska jejich možností a schopností. Ty se promítají především do individuálních programů PfP (IPP), uzavřených mezi NATO a každou partnerskou zemí. Předpokládá se, že tento proces bude v souvislosti s budoucím rozšířením Aliance stále více nabývat na významu.

Proces plánování a hodnocení PfP (PARP), iniciovaný v roce 1994 a zahájený o rok později, hraje stále důležitější úlohu v procesu přibližování partnerských zemí standardům NATO. V prosinci loňského roku, za účasti patnácti partnerských zemí, zakončil svůj první dvouletý cyklus. Smyslem tohoto procesu je identifikovat a hodnotit schopnosti sil, které partneři nabídli pro společnou činnost se silami NATO v přípravě na mnohonárodní mírové, humanitární, záchranné a vyhledávací operace, zvýšit interoperabilitu těchto sil se silami Aliance a poskytnout mechanismus pro všeobecnou výměnu informací o obranné politice, včetně vyčleňovaných finančních zdrojů. Na podzim minulého roku byli všichni partneři vyzváni k další účasti na pokračování tohoto procesu, k jeho prohloubení a rozšíření. Znamenalo to zároveň vyhodnotit dosažený stupeň splnění vytyčených cílů interoperability, kompatibility a komonality (společná doktrína, procedury, výzbroj) s ozbrojenými silami NATO, případně navrhnout nové cíle. Záměrem NATO je, pomocí kooperačních programů a prostřednictvím regionální spolupráce, zvýšit schopnosti partnerů k převzetí jejich větší zodpovědnosti za celý proces přibližování se aliančním mechanismům, procedurám a normám.

V současné době NATO rozpracovává **proces dalšího prohloubení programu PfP**, především s přihlédnutím k realitám blížící se etapy rozšíření Aliance. Tento program musí být natolik přitažlivý, aby uspokojil všechny partnerské země, zejména ty, které nebudou přijaty v první etapě. Bude koncipován tak, aby se postupně zmenšoval rozdíl mezi členskými a nečlenskými státy Aliance zapojenými v programu PfP. Proto budou dále prohlubovány politické i vojenské dimenze tohoto programu. Na politickém poli budou partneři hlouběji zapojeni do přijímání rozhodnutí týkajících se programu PfP a bude posílena jejich úloha na probíhající dialogu s NATO. V další etapě lze očekávat jejich zapojení do plánovacích orgánů sil CJTF (*Combined Joint Task Forces*) na hlavních velitelstvích NATO ve střední Evropě. V současné době je veškerá plánovací a koordinační činnost v oblasti společných vojenských aktivit realizována pouze v koordinační skupině PfP (PCC) vrchního velitelství sil NATO v Evropě (SHAPE). Předpokládá se otevření zastoupení ve stálém štábu PCC pro některé partnery a také zřízení úřadoven PfP v některých partnerských zemích, které by sehrály důležitou roli v aktivní pomoci při

tvorbě individuálních programů Partnerství, v procesu plánování a hodnocení (PARP) a k přibližování se aliančním standardům vůbec.

Zcela novou progresivní iniciativou USA, směřující k dalšímu zdokonalení a prohloubení programu PfP, je návrh na vytvoření Rady atlantického partnerství (APC), přednesený bývalým americkým ministrem zahraničí Christopherem Warrenem v září loňského roku. Tato rada by měla sloučit Severoatlantickou radu pro spolupráci (NACC) a PfP a vytvořit takový politický a vojenský konzultativní proces, který by šel nad rámec současného rozsahu a struktury spolupráce NATO s partnerskými státy – proces v budoucnu možná nahrazující Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Členům APC by měl poskytnout zejména nezbytný mechanismus k podpoře politického dialogu s Aliancí a k rozsáhlejší účasti na jejich jednáních. V praxi by to znamenalo účast ministrů zahraničí, obrany a budoucích stálých představitelů při NATO na pravidelných zasedáních Severoatlantické rady (NAC). Dosavadní zasedání NACC respektive NAC plus by se potom konala na úrovni nově vytvořené APC. Zároveň se předpokládá rozšíření účasti partnerů na aktivitách jednotlivých výborů NATO.

Dlouhodobá studie

Klíčovým aspektem pokračující adaptace Aliance je revidování velitelských struktur NATO. Vojenský výbor NATO (MC) intenzivně pracuje na dokončení tzv. dlouhodobé studie, která obsahuje doporučení, jak co nejlépe přizpůsobit strukturu vojenského velení potřebám současné i budoucí euroatlantické bezpečnosti v souladu s implementací alianční strategie. Ta poskytuje konceptuální základy pro pokračující proces přizpůsobení vojenských struktur Aliance.

Úsilí bude směřováno k navržení nové jednoduché třístupňové mnohonárodní struktury velení, respektující zásady jednotného řízení, ve kterém by všechny zúčastněné státy měly přiměřenou roli, dále na schopnost vykonávat základní funkce kolektivní obrany, vycházející z pružných dohodnutých procedur. Mechanismy procedur vycházejí z nové role NATO ve změněném bezpečnostním prostředí, plně využívají výhody koncepce mnohonárodních ozbrojených sil CJTF a zdůrazňují pokračování zapojení severoamerických spojenců ve velitelských a vojenských strukturách Aliance i rozvoj spolupráce všech evropských spojenců při budování evropské bezpečnosti a obranné identity (ESDI) spolu s NATO. Respektována je přitom schopnost absorbovat rozšiřování Aliance o nové členy bez nutné větší restrukturalizace a nutnost efektivního vynakládání finančních prostředků. Pro těsnější koordinaci politických a vojenských opatření NATO byla zřízena tzv. politická koordinační skupina PfP (PARP), která poskytuje NAC pomoc v řízení a zabezpečení vojenských operací Aliance, zejména operací při řešení krizí. Dále se podílí na vytváření politiky a přijímání opatření zaměřených k plnění úkolů politicko-vojenské povahy v procesu adaptace NATO.

Koncepce CJTF

Ke klíčovým elementům restrukturalizace Aliance a základem jejího dalšího rozvoje směrem k ESDI a ve vztahu k Západoevropské unii (ZEU) patří koncepce tzv. společných kombinovaných skupení sil - Combined Joint Task Forces (CJTF).⁶

Přehled zapojení partnerských zemí do spolupráce s NATO
stav k 31. 12. 1996

PARTNERSKÁ ZEMĚ	NACC (24)	PfP (26)	PARP I (15)	NACC/PfP (27)	PCC (20)	IFOR (16)
ALBÁNIE						
ARMÉNIE						
ÁZERBAJDŽÁN						
BĚLORUSKO						
BULHARSKO						
ČESKÁ REPUBLIKA						
ESTONSKO						
FINSKO						
GRUZIE						
KAZACHSTÁN						
KYRGYZSKÁ REPUBLIKA						
LITVA						
LOTYŠSKO						
MAĎARSKO						
MAKEDONIE						
MOLDAVSKO						
POLSKO						
RAKOUSKO						
RUMUNSKO						
RUSKÁ FEDERACE						
SLOVENSKO						
SLOVINSKO						
ŠVÉDSKO						
TÁDŽIKISTÁN						
TURKMENISTÁN						
UKRAJINA						
UZBEKISTÁN						

Poznámka:

Na základě rozhodnutí nové vlády vystoupila z programu Partnerství Malta; V případě účasti Albánie, Bulharska a Slovinska se jedná o poskytnutí logistické podpory (zařízení).

Počátkem roku 1997 se očekává přistoupení Švýcarska k programu Partnerství, včetně vyslání styčného týmu do PCC.

Tato koncepce umožňuje v případě potřeby vyčlenit potřebné zdroje NATO pro provádění mírových operací i bez přímé účasti USA. Jejím základem se stanou komponenty CJTF vytvořené na jednotlivých spojeneckých velitelstvích. Mnohonárodní smíšené formace Aliance, zřízené pro konkrétní operace a disponující potřebnými silami a prostředky, tak budou reagovat mnohem pružněji, účinněji a rychleji než doposud. Bude to umožněno vyčleněním tzv. oddělitelných součástí ze stávajících struktur, nezbytných pro vedení budoucích společných operací jak pod velením NATO, tak pod velením ZEU. Spolupráce Aliance s ZEU tím postupně dostane konkrétnější rozměr, umožňující řešení otázek evropské bezpečnosti v kontextu požadovaných modalit (variantních forem) a procedur.

Kromě zdokonalení spolupráce mezi NATO a ZEU bude také usnadněna i účast nečlenských států NATO při plnění nových společných úkolů v mírových a humanitárních misích pod velením ZEU, což bylo dosud neproveditelné. Implementace (zavádění a realizace) koncepce CJTF bude dále za spolupráce všech spojenců zdokonalována. Mezi současné prioritní úkoly patří především otázky zahrnující rozmístění, počet a strukturu jednotlivých složek (elementů) velitelství CJTF a stanovení operačních procedur. Do úvahy přitom budou vzaty nejen závěry přijaté pro výstavbu budoucích velitelských struktur NATO, ale také stále se rozšiřující a prohlubující spolupráce s partnery.

Dalším nezbytným úkolem pro zdokonalení koncepce CJTF je urychlené vytvoření statutu a náplně činnosti dvou nových orgánů: skupiny koordinace schopností (CCC), která poskytne štábní podporu vojenskému výboru NATO (MC) k vedení společných operací, a plánovacího štábu mezinárodních operací (CJPS), předurčeného k provádění centralizovaného plánování na velitelstvích CJTF a v plánovací skupině WEU. Ten bude společný pro obě vrchní velitelství NATO, v Evropě i Atlantiku - SHAPE a ACLANT.

Rozšíření NATO

Výzva k rozšíření Aliance v roce 1999 zazněla v předvečer posledních amerických prezidentských voleb z úst prezidenta Clintona velmi významně. Potvrdila, že NATO zahájí zanedlouho novou fázi ve své historii. S dalekosáhlými změnami, které byly, jsou nebo budou realizovány, s obnovenými silami, strukturami a procedurami, na bázi pevného transatlantického spojení a za úzké spolupráce všech evropských spojenců a partnerů, chce Aliance přispět k dalšímu upevnění evropské bezpečnosti. Prosincové jednání NAC doporučilo nejvyšším představitelům členských států NATO pozvat na následujícím summitu NATO, který se bude konat ve dnech 8. - 9. července 1997 v Madridu, jednu nebo více zemí k účasti na procesu intenzivního dialogu a zahájit s ní (nimi) jednání o přistoupení k Alianci. Cílem tohoto procesu je přivítat nového člena (členy) Aliance v roce 50. výročí vzniku NATO, tj. v roce 1999. Aliance se zároveň zavázala, že zůstane otevřena k jednání o přistoupení dalších členů v souladu s článkem 10 Washingtonské smlouvy.

Určitou předehrou k tomuto rozhodnutí bylo zahájení individuálního dialogu, který Aliance vedla se zainteresovanými partnery v uplynulém roce. Dialog zdokonalil porozumění specifickým a praktickým politickým, vojenským a ekonomickým detailům tvořící či ovlivňující bezpečnostní problematiku jednotlivých partnerských zemí, včetně

jejich vztahů se sousedními státy. Tyto zjištěné podklady se nyní v Alianci pečlivě analyzují a stálý výbor Rady NATO (NAC) připravuje souhrnné doporučení pro rozhodnutí, která země bude pozvána k zahájení jednání o přistoupení. Tento proces bude mít následující průběh:

- zahájení intenzivního dialogu se zainteresovanými partnerskými státy ve formě 16 + 1;
- vypracování analýz stálým výborem Rady NATO na základě politické směrnice, stanovení rozhodujících faktorů pro přistoupení potenciálních nových členů;
- příprava doporučení k nezbytné adaptaci aliančních struktur pro integraci nových členů do Aliance;
- příprava plánu k provedení rozhovoru o přistoupení s jedním nebo více novými členy.

Při této příležitosti Aliance výrazně zdůraznila, že přestože přisuzuje jaderným zbraním strategickou důležitost v prevenci vzniku válečného konfliktu a očekává, že noví členové budou koncepci jaderného odstrašování podporovat, nemá žádný úmysl, plán, důvod a ani potřebu rozmístit jaderné zbraně na území těchto budoucích nových členů.

Rusko a NATO

Vztah mezi Ruskem a NATO formují v posledním období především názorové rozdíly na bezpečnostní model pro Evropu 21. století a rozšíření NATO o některé středoevropské státy. Aliance si je dobře vědoma, že vývoj stability v euroatlantickém prostoru není myslitelný bez trvalého partnerství mezi NATO a Ruskem. NATO respektuje důležitost a váhu Ruska, a proto podporuje závažné kroky ve vzájemných konzultacích i spolupráci a usiluje jejich měřítko a hloubku dále rozšířit. Odmítá však ze strany Ruska jakési právo veta ke svému rozšíření. Již v roce 1995 navrhlo Rusko prohloubit dialog vedený zejména v politickém rámci, tj. v užší spolupráci v oblasti bezpečnostních konzultací. I když Rusko na jedné straně dosud plně nevyužilo těchto možností, na straně druhé lze ocenit jeho úzkou spolupráci se silami Aliance v operaci IFOR. NATO bude usilovat o zapojení Ruska v operaci SFOR a je připraveno tuto součinnost dále prohloubit. Taková spolupráce by posloužila k dalšímu rozvoji kvality oboplných vztahů postavených na vzájemném respektování, důvěře a přátelství.

Lze předpokládat, že NATO bude i nadále podporovat rozšiřování kontaktů s vojenskými představiteli Ruska. Dosavadní odpor Ruska k rozšiřování Aliance o nové členy však zůstává téměř nezměněn. Kompromis s NATO v tomto směru však není možný. Rozšíření Aliance Rusko nezabrání ani vyhrožování návratu ke studené válce, demonstrováním hrozbami o zaměření jaderných raket na nové členské státy Aliance či vytvořením nového vojenského bloku. Jedinou možností, jak si zachová vliv na budování evropské bezpečnostní architektury, je právě prohloubení spolupráce s Aliancí. Rusko bylo svojí pasivní politikou vytlačeno na periferii možností podstatnou měrou ovlivňovat proces evropské bezpečnosti. Ani na loňském lisabonském summitu OBSE se mu nepodařilo prosadit budoucí model evropské bezpečnosti, budovaný na výraznější úloze OBSE - jako protiváhy NATO. Situaci ovlivňují i vzájemné vztahy Ruska a USA, které jsou zatíženy některými problémy, mezi něž patří ratifikace Smlouvy o snížení stavu strategických zbraní

(START-II) a současné limity konvenčních zbraní, stanovené Smlouvou o konvenčních zbraních v Evropě (CFE). Určitým východiskem pro ratifikaci smlouvy START-II a zejména pro její naplnění se zdá být návrh na zahájení jednání o nové smlouvě START-III. O druhém problému jednala nedávno *hodnotící konference OBSE*, která jednak potvrdila význam smlouvy CFE jako základu stability a bezpečnosti v Evropě, ale zároveň vyjádřila souhlas k další diskusi o limitech konvenčních zbraní, aby Rusko nebylo po eventuálním přijetí nových členů do NATO znevýhodněno.

Jako nejdůležitější krok, mající zásadní vliv na další vývoj vzájemných vztahů mezi Ruskem a NATO, lze očekávat podepsání strategické politické dohody (charty) o vzájemných vztazích, ve které budou řešeny oboustranné bezpečnostní garance. Že Rusko hraje hru na zdrženou a snaží se vytěžit ze situace co nejvíc, svědčí i odmítnutí výměny styčných důstojníků mezi Ruskem a NATO, která byla navržena k odstranění přetrvávající nedůvěry ze strany Moskvy.

* * *

Kvalitativní přechod České republiky a jejich ozbrojených sil z partnera na člena Aliance bude v následujícím období, do jara 1999, znamenat vynaložení značného úsilí. Z časového hlediska budou bezprostředně po summitu NATO v červenci 1997 a výzvě k zahájení rozhovorů o přistoupení České republiky k Washingtonské smlouvě zahájeny intenzivní rozhovory s NATO. Po jejich ukončení by na jarním zasedání NAC v roce 1998 mělo dojít k podpisu protokolu o přistoupení k této smlouvě a následnému procesu ratifikace v České republice i v parlamentech všech členských států NATO. Po zhruba ročním ratifikačním procesu, pravděpodobně v dubnu 1999, bude následovat akt vlastního přijetí do Aliance.

Do této doby musí být zajištěna intenzivní příprava osob pro práci ve strukturách NATO, rozšířeny a připraveny orgány pro spolupráci s NATO na ministerstvu obrany, Generálním štábu AČR a na zahraničních pracovištích, projednány a přijaty zásadní dokumenty formující bezpečnostní politiku státu a jeho ozbrojených sil. Stranou nemůže zůstat ani vyčlenění nutných zdrojů pro zajištění našeho vstupu do Aliance. Předpokladem pro zvládnutí těchto úkolů je těsná koordinace postupu jednotlivých rezortů státní správy, úseků ministerstva obrany a Generálního štábu AČR. Důležitou úlohu při ní sehrává činnost rezortní koordinační komise pro přípravu ke vstupu do struktur NATO a obdobná mezirezortní komise, řízená MZV České republiky. Ani důsledná implementace standardizačních dohod NATO či bezpečnostní dohody s NATO v podmínkách naší armády nemůže zůstat opomenuta.

Prohlubování spolupráce ze silami Aliance a dalších partnerů při společných cvičeních, s cílem být co nejlépe připraveni pro úzkou součinnost v případě možného společného nasazení v rámci mírových, humanitárních nebo záchranných a vyprošťovacích operací, bude pokračujícím úkolem pro bojové jednotky AČR a CO ČR. Stranou nezůstane ani oboustranné poznání nezbytných legislativních a parlamentních procedur předcházejících společné činnosti. Neustále bude stoupat význam zejména cvičení krizového managementu a velitelsko-štabních cvičení prováděných na různé úrovni. Přímá účast našich důstojníků při plánovacích procesech společných operací s Aliancí (zatím mimo

článek 5 Severoatlantické smlouvy) se v předvečer přijetí politického rozhodnutí o rozšíření NATO jeví jako nezbytná a významná. Stejně tak lze hovořit o zapojení České republiky a AČR do operace *Joint Guard* v rámci mírové operace OSN pod vedením NATO (SFOR) k dohledu nad stabilizací mírové situace v Bosně a Hercegovině, kde naši vojáci rovněž jako v silách UNPROFOR a IFOR získají neocenitelné zkušenosti.

Jsou to úkoly nadmíru zodpovědné a vážné, vyžadující přijmout taková razantní opatření ke splnění minimálních, Aliancí požadovaných, standardů interoperability a kompatibility, které by umožnily, aby se Česká republika stala na jaře 1999 členem Severoatlantické aliance se všemi z toho vyplývajícími právy a povinnostmi.

Česká republika je zemí ve středu Evropy. Vždy, když se ocitla v bezpečnostním vakuu, mělo to pro nás a nejen pro nás osudové důsledky. Ztratili jsme svobodu, byla ohrožena naše suverenity, byli jsme vtaženi do hry velkých mocností. Bezprostředně nám dnes takové nebezpečí nehrozí. Vzhledem k nesnadné předvídatosti vývoje však má Česká republika zájem podílet se aktivně na bezpečnostní politice, nést za ni svůj díl odpovědnosti a zároveň získat potřebné záruky, které by možnost takové situace vyloučily. Nechceme být natrvalo předmětem něčí dominance, ani prostorem, o něm by se vedly licitace mezi Východem a Západem, přesněji řečeno mezi kýmkoliv.

Česká republika je malým státem s omezenými obrannými možnostmi. Proto má zájem usilovat o zvýšení své obranyschopnosti spojenectvím se zeměmi, které sdílejí společné hodnoty.

Organizací, která respektuje a posiluje suverenitu jednotlivých členských zemí, bylo a zůstává NATO. NATO vytvářelo a vytváří bezpečnostní rámec pro rozvoj takových civilizačních hodnot, jako jsou demokracie, tržní ekonomika a vláda práva. Garance a posilování těchto hodnot jsou cestou k posilování stability této země, Evropy i světa.

Miloslav Výborný, ministr obrany ČR, Mezinárodní politika, prosinec 1996.